

Nr 1307

Av herrar **Ståhl** och **Ohlin**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 169, angående godkännande av ett konsortialavtal mellan staten och ASEA om samarbete på atomkraftområdet, m. m.

(Lika lydande med motion nr 1033 i Första kammaren)

I proposition nr 169 hemställer föredragande statsrådet Wickman om ett anslag på 48 milj. kr. till aktieteckning i ett nybildat halvstatligt bolag ASEA-ATOM samt om godkännande av de i propositionen mycket summariskt refererade huvudlinjerna för den framtida atomkraftpolitiken i vårt land.

Propositionen innebär alltså en radikal brytning med den hittills sedan länge i vårt land fasthållna atompolitiken. Denna har nämligen alltför länge varit fastlåst vid tekniken med naturligt uran och tungt vatten, detta för att kunna utnyttja våra egna tillgångar av naturligt uran.

I början på 1960-talet blev det emellertid allt klarare, att övergång till tekniken med lätt vatten och anrikat uran f. n. är enda förutsättningen för kommersiell utvinning av nukleärenergi. Från vetenskapligt och industriellt håll framfördes redan då en bestämd kritik mot att så väldiga summor som skedde satsades på tungvattenreaktorer. Ledamoten av styrelsen för AB Atomenergi, professor Hannes Alfvén, förordade bestämt att den på ett mycket tidigt stadium varande anläggningsverksamheten vid Marviken skulle omläggas med sikte på en annan teknik. Kritiska synpunkter framfördes vid denna tidpunkt även från ledande ASEA-håll samt från professor Torsten Gustafsson m. fl.

Informationen till riksdagen var mycket knapphändig och gav inte möjlighet till självständig bedömning. Även i övrigt var insynen i AB Atomenergis verksamhet bristfällig. Personalen inom bolaget ålades en långtgående tystnadsplikt. Professor Gustafsson och andra anser, att eljest en offentlig debatt från olika experters sida borde varit möjlig i väsentligt större utsträckning utan att konstruktionshemligheter behövt yppas. Genom att den offentliga debatten i stället hölls nere så som skett och genom att upplysningarna till riksdagen begränsades i den utsträckning som nu blev fallet, försvarades riksdagens bedömning av skälen för en annan, mindre kostnadskrävande politik. Ansvaret för de bestämmande inom bolaget och framför allt regeringen har därigenom blivit så mycket större. I motsats till andra hade de ju möjlighet att värdera och beakta den under hand framförda kritiken och att få den belyst av olika fristående experter.

Resultaten av den förda politiken har blivit att ett belopp på ca 2 000 milj. kr. av skattemedel förbrukats. Det är en vanlig uppfattning bland framstående vetenskapsmän, att en annan fördelning av statens anslag mellan atomenergiverksamheten å ena sidan och de länge till några få tiotal milj. kr. uppgående anslagen till de naturvetenskapliga och tekniska forskningsråden skulle ha lett till en betydligt bättre medelsanvändning ur forskningens synpunkt utan att den svenska atomenergiförsörjningen i framtiden försämrats.

Räknar man med ränta på det investerade kapitalet kommer de nu existerande anläggningarna samt de i samband med dem och forskningen inom bolaget förvärvade kunskaperna att ha dragit en kostnad, som i nuvarande penningvärde räknat väsentligt överstiger 3 miljarder kr. Det är ett väldigt belopp. Ingen närmare redovisning har i proposition nr 169 eller annorstädes lämnats rörande det förväntade ekonomiska resultatet. Vi anser självklart motiverat att regeringen upplyser riksdagen om de ekonomiska betingelserna för driften av anläggningarna vid Ågesta och Marviken samt om möjligheterna att utöver driftkostnaderna täcka åtminstone någon del av behovet av avskrivningar och förräntning. Skulle läget vara sådant, att dylika möjligheter inte finns och att till och med vid ett normalt pris på kraft och värme en ren driftförlust uppkommer, bör detta meddelas. Någon anledning att hemlighålla sådant finns inte. De knapphändiga uppgifter, som föreligger, synes emellertid tyda på att tungvattenlinjen inte har lett till att ens så stora anläggningar av detta slag som dessa ter sig räntabla. Den starka koncentrationen till denna linje även under 1960-talet från atomenergibolagets sida har alltså inneburit en dyrbar felbedömning. Den på regeringshåll omhuldade tanken att statliga experter i stort sett kan bättre än det enskilda näringslivets företrädare bedöma vilka investeringar som bäst gagnar hela folkets intressen finner ingen bekräftelse inom atomenergiområdet, trots att statens roll inom forskningen på detta område varit och är framträdande.

Det förslag om nybildning av ett halvstatligt företag ASEA-ATOM som framlagts i proposition nr 169 innebär som ovan påpekats en radikal ändring av hittillsvarande statliga energipolitik på atomområdet. För det första betyder tillkomsten av detta företag en mycket radikal beskränning av AB Atomenergis verksamhet. För det andra synes man tills vidare inrikta sig på tekniken med lätt vatten, som ASEA lade till grund för den av detta bolag år 1965 offererade anläggningen i Oskarshamn. Genom den nya inriktningen har ASEA-ATOM accepterat en orientering i samma riktning som på andra håll f. n. tillämpas för kommersiell drift. En viss forskning beträffande problemen med tungvattenreaktorer skall dock fortsätta inom det statliga atombolaget. Detta synes också motiverat med hänsyn till att lättvattenlinjen förutsätter användning av anrikat uran, som måste importeras. Att anlägga ett anrikningsverk i Sverige vore ju helt orealistiskt. Vi kan däremot bli åtminstone i viss utsträckning självförsörjande när det gäller naturligt uran.

Uppseendeväckande är emellertid, att staten träffat överenskommelse med ASEA och framlagt förslag om det nya företaget, innan den år 1966 tillsatta

atomenergiutredningen blivit färdig med sitt betänkande och detta underkastats offentlig remissbehandling. Man får här det intrycket, att regeringen skjuter utredningen åt sidan, medan den ofta i andra fall hänvisar till pågående utredningar som ett skäl för avvisande av oppositionens initiativ.

För forskningen spelar anläggningen vid Studsvik en helt avgörande roll. Frågan är emellertid om anläggningen blir bäst utnyttjad genom att vara kvar hos AB Atomenergi, varigenom bolaget även härnäst kan utöva ett alltför dirigerande inflytande. 1966 års atomenergiutredning har framlagt ett förslag att anläggningen i Studsvik skulle överföras till en stiftelse. I denna stiftelse skulle helt naturligt universiteten och de tekniska högskolorna genom sina företrädare inom de berörda vetenskapliga områdena få stora möjligheter att göra sin röst hörd till gagn för forskningen och anläggningens utnyttjande.

Såvitt man kan se har regeringen vid tillkomsten av ASEA-ATOM träffat avtal om överförande av viss verksamhet och personal från en arbetsplats till en annan, utan att i förväg ha informerat personalen. Vi finner ett sådant förfaringsätt knappast vara i överensstämmelse med en naturlig strävan att bevara en god företagsdemokratisk anda.

Vad den framtida konkurrensen mellan ASEA-ATOM och andra företag beträffar, förefaller det oklart, om meningen är att denna konkurrens skall ske på lika villkor och om detta i så fall blir tryggt i praktiken. Likaså är det oklart om kostnadsberäkningarna för anläggningar som framställs av ASEA-ATOM kan ske så att en stor del av kostnaderna för det grundläggande forskningsarbetet täcks av offentliga anslag till det statliga atomenergibolaget. Att detta bolag och universiteten samt eventuellt en Studsviksstiftelse bedriver en av det allmänna finansierad forskning är en helt naturlig sak. Men det är å andra sidan viktigt att inte en del av kostnaderna för ASEA-ATOM, som rätteligen bör bäras av detta, övervältras på det statliga bolaget och av detta finansieras med löpande allmänna anslag. Snedvridning av kostnadskalkylerna för atomenergi kan eljest lätt bli följden. I den mån svenska företag skall ges visst företräde framför utländska bör normerna härför anges åtminstone i allmänna termer, vilket inte skett.

Utan att avstyrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition beträffande avtalet med ASEA om bildande av det nya bolaget anser vi, att den radikala omläggning av atomenergiolitiken, som nu skall ske, bör leda till en bättre precisering av riktlinjerna och en bättre redovisning till riksdagen och offentligheten än den som sker genom proposition nr 169. Det nya avtalet och politikens omläggning samt den radikala tekniska nyorienteringen får anses innebära, att man inom regeringen äntligen blivit medveten om vilka stora och dyrbara misstag som hittills begåtts. Enligt vår mening bör denna åtföljas av en ändrad fördelning av de statliga kostnaderna för forskningen inom det naturvetenskapliga och tekniska området. Vi föreslår därför, att *Styrelsen för teknisk utveckling* erhåller en stab av självständiga fackmän till sitt förfogande med vars hjälp styrelsen kan uppgöra förslag till en fördelning av de belopp som staten ställer till förfogande inom hithörande områden dels för forskningsråden, dels till AB Atomenergi, en eventuell Studsviks-

stiftelse samt till forskningen i övrigt vid universitet och högskolor. Därigenom skulle en fortsatt snedvridning till förmån för bolagets verksamhet kunna undvikas och en mer rationell avvägning komma till stånd.

Med stöd av det ovan anförda hemställer vi,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära

att förslaget om överlämnande av den närmast för forskningsändamål avsedda Studsviksanläggningen till en särskild stiftelse skyndsamt prövas,

att Styrelsen för teknisk utveckling får i uppdrag att uppgöra förslag till fördelning av de anslag som av staten ställs till förfogande för forskning inom atomenergi- och angränsande områden,

att alla för en klagörande offentlig debatt på detta område erforderliga fakta inte utan starkt vägande skäl hemligstämplas, samt

att i övrigt vad som anförts bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Stockholm den 26 november 1968

Manne Ståhl (fp)

Bertil Ohlin (fp)
